

ВІДГУК

офіційного опонента Хоменка Віталія Григоровича про дисертацію та автореферат Масича Віталія Васильовича «Теоретичні і методичні засади формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки», поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертаційної роботи

Подана до захисту дисертаційна робота Масича Віталія Васильовича є достатньо помітною подією у науковому житті, адже присвячена актуальній проблемі – підвищенню якості професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів.

Важливість і доцільність дослідження зумовлені стрімкими інтеграційними процесами, що відбуваються в суспільстві, освіті, науці і техніці. Сьогодні, як ніколи раніше, необхідні творчі, креативні, ініціативні й інноваційні фахівці, здатні розв'язувати складні та непередбачувані завдання сучасного виробництва.

У зв'язку з цим, на рівні держави та суспільства висуваються нові вимоги до особистості інженера-педагога та його підготовки, метою якої має бути формування компетентного, конкурентоспроможного фахівця.

У дисертації чітко обґрунтовано, що саме продуктивно-творча компетентність майбутнього інженера-педагога є запорукою ефективності виконання професійних обов'язків у подальшій професійній діяльності.

На основі ретельного аналізу ступеня дослідження проблем формування продуктивно-творчої компетентності у майбутніх фахівців відомими вітчизняними та закордонними науковцями, В. В. Масичем визначені аспекти і питання, що не ввійшли до їхнього поля зору, і тим самим надали можливість визначитися з проблемою наукового пошуку, а саме: **«Теоретичні і методичні засади формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки».**

На користь актуальності даного дослідження слугують і визначені в дисертації суперечності, що представлені на рівні мети, завдань, змісту, технології і потребують нагального вирішення.

Науковий апарат дослідження не викликає принципових заперечень, методи, адекватні об'єкту, предмету, меті та завданням дослідження.

Аналіз змісту дисертації дозволяє констатувати лаконічність і чіткість концепції, гіпотези дослідження, з якими можна погодитися, і саме які визначили стратегію наукового пошуку.

У зв'язку з цим логіка дослідження вимагала з'ясування особливостей професійної підготовки майбутнього інженера-педагога, специфіки його праці, визначення методології дослідження, характеристик досліджуваного феномену «продуктивно-творча компетентність», обґрунтування предмету дослідження (методичної системи), а також впровадження її в освітній процес вишу, перевірку її ефективності.

Наукова новизна одержаних результатів

Цінним у дисертаційній роботі Масича В. В., з нашої точки зору, є те, що автором вперше: розкрито суть поняття «продуктивно-творча компетентність інженера-педагога» як інтегрованої особистісно-професійної характеристики майбутнього інженера-педагога, яка забезпечує його готовність до успішного здійснення професійної діяльності шляхом реалізації творчого потенціалу як власного, так і тих, хто навчається; визначено особливості продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів, що виявляються в цілях, завданнях, змісті і результатах їхньої інженерно-педагогічної діяльності; теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено методичну систему формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки на основі спільної творчої діяльності суб'єктів педагогічного процесу, що інтегрує: (концептуально-цільовий блок, котрий містить цільову (мета, завдання) і концептуальну (методологічні підходи, закономірності і принципи) складові;

змістовий блок, який утворюють мотиваційна, когнітивна, діяльнісна, особистісна складові; процесуально-технологічний блок, що містить процесуальну складову, яка передбачає діяльність викладача щодо формування продуктивно-творчої компетентності студентів; діяльність студента, що полягає в його творчому саморозвитку, який відбувається у процесі самопізнання, самовдосконалення, самореалізації; і технологічну, що містить систему форм, методів і засобів організації навчально-творчої діяльності студентів, що використовуються на кожному з етапів професійної підготовки відповідно його завдань і результату, що очікується; діагностико-результативний блок, що включає критерії, показники, рівні та очікуваний результат формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів; визначено педагогічні умови формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів, а саме: підготовка викладачів до забезпечення процесу формування продуктивно-творчої компетентності у студентів, створення інтегрованого креативно-розвивального освітнього простору.

Це дало дисертанту підстави стверджувати, що рівень сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів підвищиться, якщо у процесі їхньої професійної підготовки буде реалізована методична система формування зазначеної компетентності за рахунок цілеспрямованої організації сумісної креативно-розвивальної освітньої діяльності суб'єктів педагогічного процесу.

Ступінь обґрунтованості

Дисертаційна робота Масича В. В. виконана на достатньому фактичному матеріалі: в дослідженні взяли участь 326 осіб (по 156 осіб в експериментальній та контрольній групах), з них: 312 студентів і 14 викладачів.

Достовірність висновків і результатів ґрунтуються на підставі використання комплексної системи оцінювання навчальних досягнень студентів з використанням загальноприйнятих критеріїв математичної статистики (критерій Стьюдента).

Отримані висновки дисертації конкретні і повністю відповідають зазначеним завданням дослідження.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Оцінюючи зміст дисертації, констатуємо добросовісність пошукувача у вирішенні зазначених завдань дослідження, в ретельному аналізі великої кількості наукової літератури (735 джерел), власного досвіду роботи у навчальному закладі Українська інженерно-педагогічна академія.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, вказано її зв'язок з науковими програмами, планами, темами; визначено категоріальний апарат дослідження; викладено наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; відображено апробацію та впровадження результатів роботи, подано відомості про публікації.

У першому розділі – **«Формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога як наукова проблема»** – розкрито особливості професійної підготовки майбутнього інженера-педагога до продуктивно-творчої діяльності в сучасних умовах, визначено проблему і концептуальну ідею дослідження, виокремлено наукові засади формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів. Коректно описано підходи, на яких ґрунтується інженерно-педагогічна освіта (системний, синергетичний, компетентнісний, гуманістичний, суб'єктно-орієнтований, культурологічний, аксіологічний, діяльнісний, деонтологічний, акмеологічний), уточнено суть поняття «інженер-педагог» (с. 61), з'ясовані вимоги до його підготовки і особистісних якостей, діяльності, функцій і завдань інженера-педагога, що дозволило визначити особливості його продуктивно-творчої професійної діяльності, зокрема багатоаспектність, динамічність, інтеграція інженерної (технічної) та психолого-педагогічної складових на основі дуального підходу.

У другому розділі – **«Теоретичне обґрунтування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога»** – розглянуто проблему

компетентнісного підходу в контексті інженерно-педагогічної освіти, розкрито основні поняття дослідження, обґрунтовано суть і структуру продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога, а також концепцію її формування.

Так, в окремих смислових частинах (параграфах розділу 2) на основі всебічного аналізу наукових джерел схарактеризовано категорії: «компетентність», «професійна компетентність», «продуктивність», «продуктивна компетентність», «творчість», «творча компетентність» і, як висновок, визначено «продуктивно-творчу компетентність» як інтегровану особистісно-професійну характеристику майбутнього інженера-педагога, котра забезпечує його готовність до успішного здійснення професійної діяльності шляхом реалізації творчого потенціалу як власного, так і тих, хто навчається.

У третьому розділі – **«Методична система формування у майбутніх інженерів-педагогів продуктивно-творчої компетентності в процесі професійної підготовки»** – теоретично обґрунтовано методичну систему формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога, схарактеризовано її складові, визначено педагогічні умови її реалізації, уточнено критерії, показники та рівні сформованості, розроблено методичне забезпечення системи.

До заслуг дисертанта можна віднести обґрунтування методичної системи формування у майбутніх інженерів-педагогів продуктивно-творчої компетентності в процесі професійної підготовки.

Підкреслимо, що, розв'язуючи завдання дослідження, В. В. Масич визначив методичну систему формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів як специфічну організацію процесу професійної підготовки, спрямовану на розвиток їхніх мотивів і професійно-особистісних якостей, набуття ними знань і вмінь продуктивної творчої діяльності, що забезпечують творчий саморозвиток особистості, і представив її через концептуально-цільовий, змістовий, процесуально-технологічний, діагностико-результативний блоки, відповідні ним складові (цільова, концептуальна,

мотиваційна, когнітивна, діяльнісна, особистісна, процесуальна, технологічна), а також умови її реалізації (підготовка викладачів до забезпечення процесу формування продуктивно-творчої компетентності у студентів, створення інтегрованого креативно-розвивального освітнього простору).

Методична система в цілому має завершений вигляд, наповнена змістово-функціональною інформацією, що дало можливість запровадити її в освітній процес.

У четвертому розділі – **«Експериментальна перевірка методичної системи формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів»** – розкрито хід підготовки й проведення педагогічного експерименту та проаналізовано його результати.

Імпонує чіткість розроблення педагогічного експерименту за традиційною схемою. Кожен етап має змістове і функціональне наповнення відповідно його мети. Це дало можливість В. В. Масичу побудувати логіку експерименту, що передбачав забезпечення змістової складової продуктивно-творчої компетентності знаннями (методолого-теоретичні, психолого-педагогічні, методичні, організаційно-технологічні), а також формування продуктивно-творчих умінь і навичок (гностичними, аналітичними, прогностично-проектувальними, дослідницькими, організаційно-технологічними, комунікативними, морально-вольової саморегуляції, педагогічної техніки). При цьому автор наводить значний перелік форм, методів, які безперечно сприяють в цілому формуванню продуктивно-творчої компетентності у майбутніх інженерів-педагогів.

Отримані за визначеними критеріями і рівнями (високий, середній, низький) результати дослідження свідчать про ефективність проведеної роботи.

Комплекс професійно-педагогічних заходів з формування продуктивно-творчої компетентності завершувався включенням студентів у роботу розробленого автором спецкурсу, що дозволило систематизувати знання, класифікувати певним чином уміння і навички.

Вищезазначене дає підстави для констатування належного рівня наукової новизни, яка полягає у тому, що вперше: розкрито суть поняття «продуктивно-творча компетентність інженера-педагога» і визначено її особливості; теоретично обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено методичну систему формування цієї компетентності у процесі професійної підготовки на основі спільної творчої діяльності суб'єктів педагогічного процесу; визначено педагогічні умови її формування; подальшого розвитку набуло методичне забезпечення формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога; уточнено критерії та показники її сформованості.

Достовірність і аргументованість результатів.

Привертає увагу своєю обґрунтованістю експериментальна методика проведення дослідно- експериментальної частини дослідження, яка забезпечила наукову цінність отриманих результатів. Тривалість і масштабність педагогічного експерименту, його багатоплановість, різноманітність і цілеспрямованість, ретельність обробки з широким використанням методів математичної статистики дали можливість В.В. Масичу обрати оптимальний, як на наш погляд, шлях раціонального вирішення поставлених завдань дослідження.

Констатувальний і формувальний етапи експерименту чітко сплановані, вірогідність одержаних результатів доведено шляхом застосування методів математичної статистики.

У цілому, як свідчить аналіз результатів експериментальної роботи, системне формування продуктивно-творчої компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів позитивно вплинуло на рівень сформованості всіх складових зазначеної компетентності.

Аналіз отриманих даних свідчить, що розроблена методична система формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-

педагога є ефективною. Вірогідність отриманих результатів підтверджено застосуванням методів математичної статистики.

Висновки до розділів достатньо повно характеризують зміст дослідження.

Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації складає 579 сторінок, основний текст викладено на 364 сторінках, що цілком відповідає вимогам МОН України до обсягу докторських дисертацій.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Практичне значення результатів дослідження полягає у: впровадженні у процес професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів авторської методичної системи формування продуктивно-творчої компетентності, що представлена в одноосібній монографії «Формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки»; розробленні методичного забезпечення формування цієї компетентності; підготовці і впровадженні в освітній процес спецкурсу «Формування продуктивно-творчої компетентності майбутнього інженера-педагога»; відборі і реалізації засобів діагностики сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів.

Впровадження результатів дослідження було здійснено в навчально-виховний процес Української інженерно-педагогічної академії, Бердянського державного педагогічного університету, Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет», Донбаської державної машинобудівної академії, Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет», Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Загальні висновки дисертаційного дослідження адекватні його завданням, повною мірою відображають зміст і структуру дисертації, чітко сформульовані,

несуть конкретне смислове навантаження, забезпечують цілісне сприйняття дисертаційної роботи.

Мовностилістична культура дисертації належна, хоч не позбавлена певних огріхів. Бібліографічний опис у списку літератури зроблено з дотриманням сучасних установлених вимог.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

За темою дисертації опубліковано 44 наукові праці (43 із них – одноосібні), серед яких: 1 монографія (одноосібна), 1 методичні рекомендації, 17 статей – у провідних наукових фахових виданнях України (із них 6 статей – у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз), 4 статті – у зарубіжних періодичних виданнях, 21 публікації – у збірниках матеріалів наукових і науково-практичних конференцій.

У наукових працях повною мірою віддзеркалено всі розділи рецензованої дисертації. До того ж матеріали дисертаційної роботи Масича В.В. були обговорені на науково-практичних семінарах, регіональних конференціях.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою і змістом він відповідає вимогам, що ставляться МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого Масичем В.В. дисертаційного дослідження. Наголосимо, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження

Високо оцінюючи докторську дисертацію Віталія Васильовича Масича, вважаємо за необхідне висловити певні зауваження та проаналізувати дискусійні моменти щодо вирішення досліджуваної проблеми:

1. Не завадило б у вступі дисертації та автореферату при обґрунтуванні проблеми дослідження, до якісної оцінки сучасного стану підготовки майбутніх інженерів-педагогів додати кількісні дані (у відсотках), які б ілюстрували рівні сформованості їх продуктивно-творчої компетентності.

2. На наш погляд потребують більш чіткого аналізу дані пілотажного опитування, які отримані під час констатувального етапу експерименту при визначенні показників сформованості продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів.

3. У роботі заявлено і продемонстровано значну кількість традиційних та інноваційних форм, методів, заходів навчання, проте, не завадило б здійснити їх певну диференціацію, тобто показати які з них використовувались при навчанні фундаментальних, педагогічних дисциплін, а які з них виконують функцію загальних.

4. У дисертації подано і схарактеризовано багато якостей, які притаманні майбутньому інженеру-педагогу для забезпечення його продуктивної творчої діяльності (стор. 325, табл. 3.3). Бажано було б пояснити, чому в кінцевому результаті пошукувач зупинився лише на деяких з них.

5. У роботі, назва складових блоків методичної системи формування продуктивно-творчої компетентності і критеріїв її сформованості співпадають, що певним чином утруднює аналіз дисертації.

6. У концепції формування продуктивно-творчої компетентності (стор. 208-215), описаній на 7 сторінках, занадто лаконічно говориться про ідеї формування досліджуваної властивості, її суть, зміст, принципи формування, умови, підходи, чинники, особливості, етапи, методичну систему.

Однак висловлені зауваження мають дискусійний характер і суттєво не впливають на рівень виконаного дослідження.

Загальний висновок. Дисертація «Теоретичні і методичні засади формування продуктивно-творчої компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки» є самостійним, оригінальним дослідженням, результати якого збагачують і розширюють теорію і практику

інженерно-педагогічної освіти. Дослідження відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. за № 567, а також паспорту спеціальності 13.00.04 та профілю спеціалізованої вченої ради, а його автор – Масич Віталій Васильович – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри комп'ютерних
технологій в управлінні та навчанні й
інформатики Бердянського державного
педагогічного університету

В. Г. Хоменко

Ректор
Бердянського державного
педагогічного університету,
доктор педагогічних наук, професор

І.Т. Борданов

